

Koulumatkojen kulkutavat huoltajien silmin

Marianne Turunen, Tuomas Kukko, Tuija Mikkonen, Sanna Ojajärvi & Tanja Onatsu

Koulumatkojen kulkutavat huoltajien silmin

Marianne Turunen, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Tuomas Kukko, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Tuija Mikkonen, Fiksusti kouluun -ohjelma, Pyöräilykuntien verkosto ry

Sanna Ojajärvi, Fiksusti kouluun -ohjelma, Pyöräilykuntien verkosto ry

Tanja Onatsu, Fiksusti kouluun -ohjelma, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

ISBN 978-951-830-701-6 (PDF)

Kustannuspaikka: Jyväskylä

Rahoitus: opetus- ja kulttuuriministeriö

@ Tekijät ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023

Kustantaja: Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Kuvat: Jouni Kuru / BraveTeddy

Viittaus: Turunen, M., Kukko, T., Mikkonen, T., Ojajärvi, S. & Onatsu, T. 2023. Koulumatkojen kulkutavat huoltajien silmin. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	HUOLTAJAKYSELYN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTO	5
3	KOULUMATKOJEN PITUUS JA KULKUTAVAT	7
3.1	Kulkutavat koulumatkoilla eri vuodenaikoina	7
3.2	Kulkutavat eri pituisilla koulumatkoilla	11
3.3	Kuka päättää kulkutavan koulumatkoilla?	13
3.4	Yhteenveto lasten ja nuorten kulkutavoista koulumatkoilla	14
4	KULKUTAVAN VALINTAAN LIITTYVÄT TEKIJÄT	15
4.1	Kävellen kuljetut koulumatkat	15
4.2	Pyöräillen kuljetut koulumatkat	16
4.3	Henkilöauton kyydissä kuljetut koulumatkat	18
4.4	Koulun ja saattoliikennepaikan välinen kävelymatka	19
4.5	Joukkoliikenteellä kuljetut koulumatkat	21
4.6	Koulukuljetuksella kuljetut koulumatkat	21
4.7	Yhteenveto kulkutapojen valinnasta	23
5	KOULUMATKOJEN SUJUVUUS JA TURVALLISUUS	24
5.1	Liikenneturvallisuus aktiivisilla koulumatkoilla	24
5.2	Aktiivisesti kuljettujen koulumatkojen turvallisuus ja sujuvuus	25
5.3	Yhteenveto aktiivisten koulumatkojen turvallisuudesta ja sujuvuudesta	27
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	28
	LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Koulumatkat luovat pohjan monen lapsen ja nuoren päivittäiselle fyysiselle kokonaisaktiivisuudelle. Tämä huomattiin koronakevään 2020 etäopetusjakson aikana, kun koululaisten askeleet vähenivät 1 000–3 000 askelta päivässä verrattuna vuoden 2018 LIITU-tutkimuksen tuloksiin (Vasankari ym. 2020). Suurin syy muutokseen oli todennäköisesti koulumatkojen puuttuminen, sillä kävellen ja pyörällä kuljetut koulumatkat voivat lisätä merkittävänkin määrän fyysistä aktiivisuutta lasten ja nuorten arkeen. Vuoden 2022 LIITU-tutkimuksen mukaan kolme neljästä (77 prosenttia) lapsesta ja nuoresta kulki alle viiden kilometrin koulumatkat aktiivisesti eli kävellen tai pyörällä (Turunen ym. 2023). Henkilöauton, koulukuljetuksen tai julkisen liikenteen kyydissä kulkeminen on tavattu laskea fyysiseltä aktiivisuudeltaan passiivisiksi kulkutavoiksi. Näiden matkojen aktiivisuutta voidaan lisätä pysäkkijärjestelyillä; moottoriajoneuvokyyteihin aktiivisuutta tuovat kävellen tai pyöräillen tehdyt siirtymät pysäkille tai pysäkiltä ja saattoliikennepaikalta ja -paikalle.

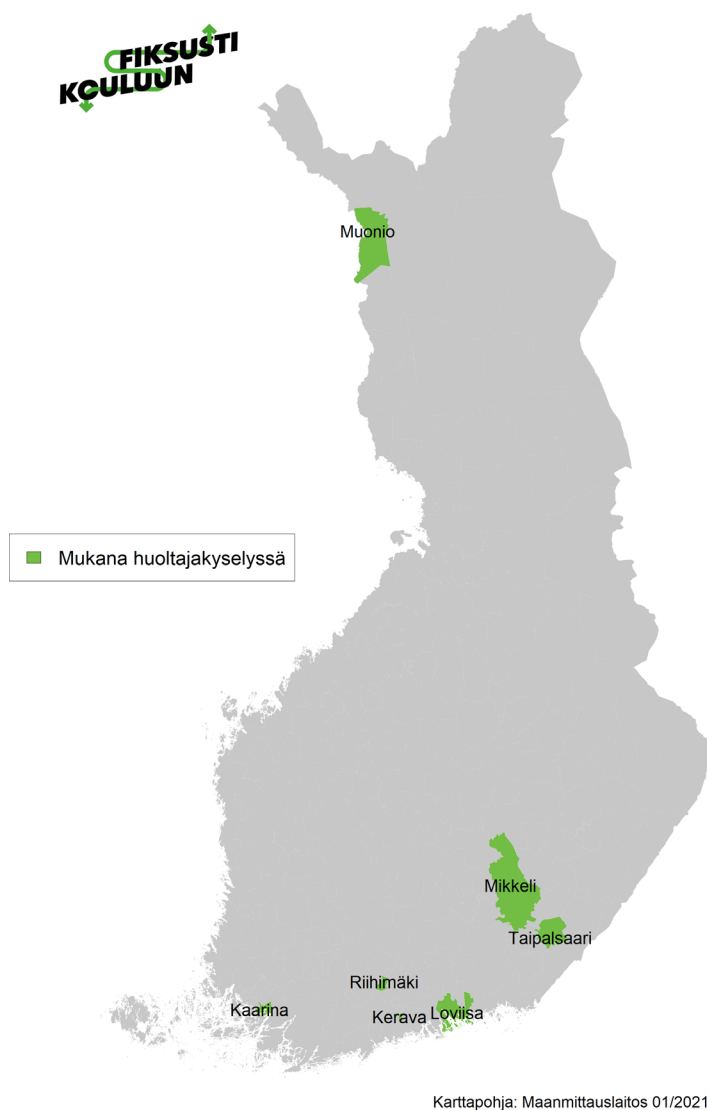
Huoltajien saattoliikenteen vuoksi koulualue voi ruuhkautua (Niemi ym. 2021, ks. myös Sainio 2017). Vastaavasti jalankulun ja pyöräilyn turvallisissa järjestelyissä voi olla puutteita. Tilanne aiheuttaa helposti kehän, jossa yhä useampi tuo lapsensa autolla kouluun ja saattoliikenteen lisääntyessä koettu turvallisuus heikkenee. Parhaiten koulujen piha-alueiden ja lähikatujen turvallisuutta voidaan kehittää vähentämällä saattoliikenteen määrää ja parantamalla kävelyn ja pyöräilyn olosuhteita (Niemi ym. 2021). Saattoliikennepaikat tulisi sijoittaa siten, että niille kulkeva liikenne ei vaaranna kävellen ja pyörällä kulkevien koululaisten kulkemista. Aktiivisen kulkemisen lisääntyminen vaikuttaa koulujen lähialueiden turvallisuuteen ja turvallisuuden kokemukseen.

Fiksusti kouluun -ohjelma (2023) tekee työtä aktiivisen koulumatkaliikkumisen edistämiseksi kunnissa. Osana valtakunnallisia liikunnanedistämishjelmia eli Liikkuvat-kokonaisuutta ohjelma pyrkii vaikuttamaan liikunnallisen ja kestäväen elämäntavan oppimiseen. Ohjelmaan osallistuvat kunnat ja koulut kartoittavat koulujen lähiympäristöjen liikenneolosuhteita erityisesti kävelyn ja pyöräilyn näkökulmista. Lisäksi ohjelma toteuttaa tiedonkeruita, joiden avulla kunnat ja koulut voivat arvioida koulumatkaliikkumisensa tilaa ja aktiivisen liikkumisen lisäämisen edellytyksiä. Toistuvia tiedonkeruita ovat kulkutapaselvitys ja huoltajakysely, joista koulut saavat tietoa oppilaidensa kulkutavoista ja syistä valintojen taustalla.

Tämän huoltajakyselyn kokonaistuloksista kootun raportin tavoitteena on selvittää, mitkä asiat vaikuttavat lasten ja nuorten kulkutapavalintojen taustalla. Huoltajakyselyyn saadut vastaukset tuottavat ainutlaatuista tietoa syistä, joiden nähdään vaikuttavan koulumatkojen kulkutapavalintoihin. Raportissa kuvataan huoltajien näkemyksiä siitä, miksi lapsi tai nuori kulkee koulumatkansa pääasiallisella kulkutavallaan, ketkä osallistuvat kulkutavan valintaan ja miten aktiivisia kulkutapoja voidaan edistää. Huoltajakyselyn tulokset täydentävät aikaisempaa valtakunnallista tietoa, joka on kerätty lapsilta ja nuorilta itseltään esimerkiksi LIITU-tutkimuksessa.

2 HUOLTAJAKYSELYN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTO

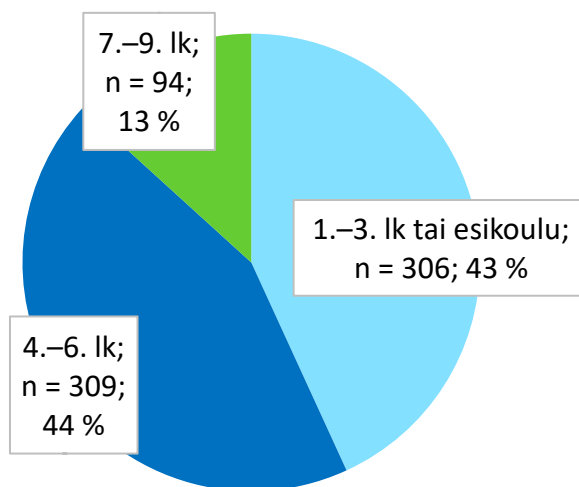
Huoltajakysely toteutettiin lokakuun 2022 aikana Webropol-kyselysovelluksessa osana Fiksusti kouluun -ohjelman kuntayhteistyötä. Sähköinen linkki kyselyyn vastaamiseksi lähetettiin Fiksusti kouluun -ohjelmaan rekisteröityneille kouluille kahdeksassa kunnassa. Koulujen rehtorit välittivät sen edelleen oppilaiden huoltajille. Kyselyyn vastasi 709 esikoululaisten ja 1.–9.-luokalla olevien lasten ja nuorten huoltajaa (kuvio 1). Vastauksia saatiin yhdeksästä koulusta seitsemästä eri kunnasta (kuva 1).

Kuva 1. Kunnat, joista saatiin vastauksia huoltajakyselyyn.

Kyselyssä huoltajat vastasivat lapsiaan koskeviin kysymyksiin, jotka liittyivät koulumatkoihin, pääasiallisiin kulkutapoihin ja kulkutapojen valintaan. Osassa kysymyksistä huoltaja sai merkitä yhden vastausvaihtoehdon, osassa 1–2 vaihtoehtoa ja osassa useita vaihtoehtoja. Huoltajat vastasivat lapsensa kulkutavan valintaan liittyviin kysymyksiin vain sen kulkumuodon osalta, jonka he ilmoittivat lapsen pääasialliseksi kulkutavaksi. Vastausvaihtoehtojen valintojen ja vastaajien määrät ilmoitetaan tulosten yhteydessä.

Taustatiedoiksi huoltajilta kysyttiin sosiodemografisia tietoja (sukupuoli ja koulutustaso) sekä työ-/opiskelumatkatietoja (matkan pituus ja pääasialliset kulkutavat). Kyselyyn vastanneista huoltajista 82 prosenttia oli naisia ja 16 prosenttia miehiä. Yli kaksi kolmasosaa (70 %) huoltajista ilmoitti omaksi joko ainoaksi tai toiseksi pääasialliseksi kulkutavakseen työ- tai opiskelupaikalle henkilöauton. Huoltajat saivat ilmoittaa 1–2 pääasiallista kulkutapaa. Vähintään yhdeksi pääasialliseksi kulkutavakseen pyöräilyn ilmoitti 24 prosenttia ja kävelyn 13 prosenttia. Huoltajista 60 prosentilla oli yli viiden kilometrin pituinen työ- tai opiskelumatka ja 40 prosentilla tätä lyhyempi. Huoltajista 97 prosentilla oli suoritettuna vähintään toisen asteen tutkinto ja 61 prosentilla vähintään alempi korkeakoulututkinto.

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden huoltajien lukumäärä ja osuus sen huollettavan lapsen tai nuoren luokkatason mukaan, jonka koulumatkoja kyselyvastaukset koskevat.

3 KOULUMATKOJEN PITUUS JA KULKUTAVAT

Koulumatkojen pituus on merkittävin kulkutapojen valintaan vaikuttava tekijä. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytymistä selvittävän LIITU-tutkimuksen mukaan koulumatkojen pituudet eivät ole muuttuneet viime vuosien aikana. Yläkoululaisten koulumatkat ovat yleensä pidempiä kuin alakoululaisten koulumatkat. (Turunen ym. 2023).

Tämän kyselyn tulokset lasten ja nuorten koulumatkojen pituudesta vastaavat LIITU-tutkimuksen tuloksia (taulukko 1). Esikoululaisten ja 1.–3.luokkalaisten huoltajista 45 prosenttia ilmoitti lapsen koulumatkan pituudeksi alle yhden kilometrin, kun taas yläkoululaisten huoltajista 50 prosenttia ilmoitti nuoren koulumatkaksi yli viisi kilometriä.

Taulukko 1. Huoltajien ilmoittamat 1.–3.-luokkalaisten ja esikoululaisten (n = 306), 4.–6.-luokkalaisten (n = 309) sekä 7.–9.-luokkalaisten (n = 94) osuudet eripituisilla koulumatkoilla (%).

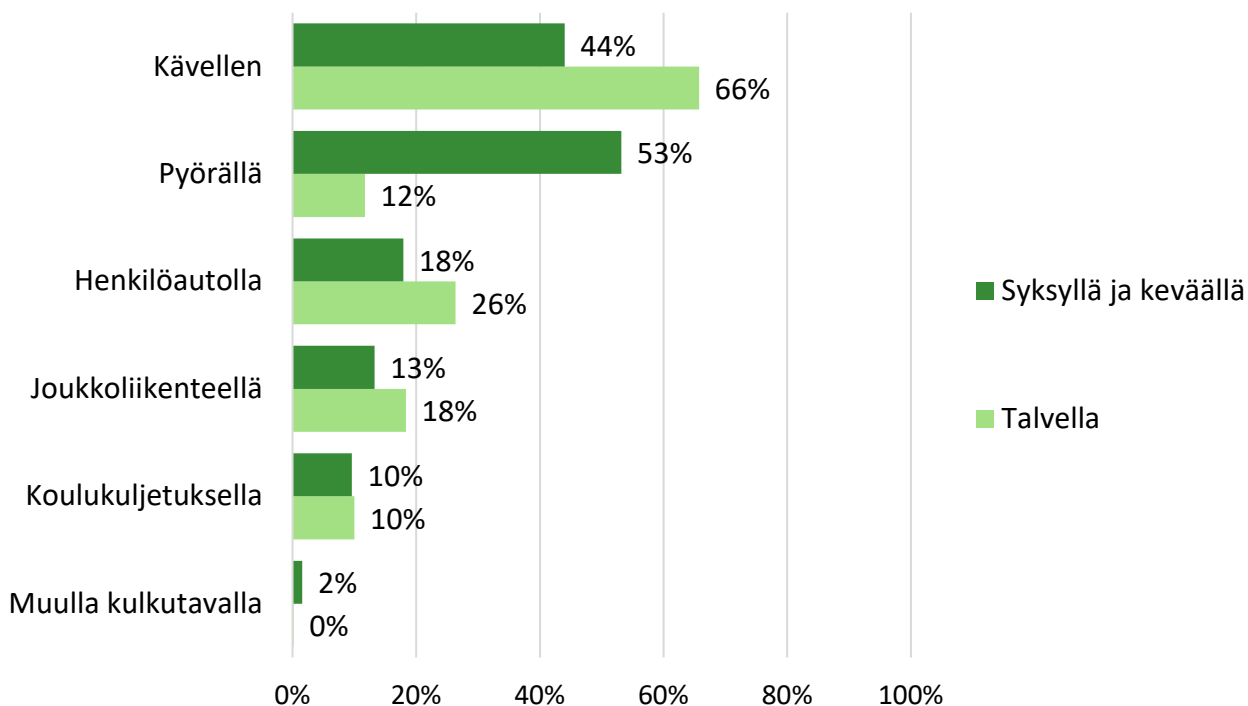
	1.–3.lk & esikoulu	4.–6.lk	7.–9.lk	Kaikki
0–1 km	45	33	23	37
1–3 km	33	41	18	35
3–5 km	10	14	9	12
yli 5 km	11	11	50	16

3.1 Kulkutavat koulumatkoilla eri vuodenaikoina

Lapset ja nuoret kulkevat koulumatkansa huoltajien mukaan pääasiassa kävellen tai pyörällä. Talvisin pyöräily vaihtuu usein kävelyyn ja henkilöautolla sekä julkisella liikenteellä kuljetut matkat lisääntyvät.

Huoltajilta kysyttiin lapsen tai nuoren 1–2 pääasiallista kulkutapaa koulumatkoilla syksyllä ja keväällä sekä 1–2 pääasiallista kulkutapaa koulumatkoilla talvella. Vaihtoehdot olivat 1) kävellen, 2) potkulaudalla, skeittilaudalla tai rullaluistimilla, 3) pyörällä, 4) sähköpyörällä, 5) henkilöautolla, 6) mopolla, mopoautolla tai sähköpotkulaudalla, 7) joukkoliikenteellä (sis. koulun kustantamalla lipulla) ja 8) koulukuljetuksella taksilla tai bussilla. Huoltajat ilmoittivat yhteensä 989 lapsen tai nuoren pääasiallista kulkutapaa koulumatkoilla syksyille ja keväälle sekä 938 talvella.

Huoltajat ilmoittivat yleisimmin lapsen tai nuoren yhdeksi pääasialliseksi kulkutavaksi syksyisin ja keväisin pyöräilyn (53 %) ja talvisin kävelyn (66 %) (kuvio 2). Huoltajista 78 prosenttia ilmoitti jonkin aktiivisen kulkutavan vähintään yhdeksi lapsen tai nuoren pääasialliseksi kulkutavaksi syksyisin ja keväisin sekä 70 prosenttia talvisin. Henkilöauton vähintään yhdeksi kulkutavaksi ilmoitti vuodenaikasta riippuen 18–26 prosenttia, joukkoliikenteen 13–18 prosenttia ja koulukuljetuksen 10 prosenttia huoltajista. Muita kulkutapoja ilmoitti kaksi prosenttia huoltajista syksyn ja kevään osalta.

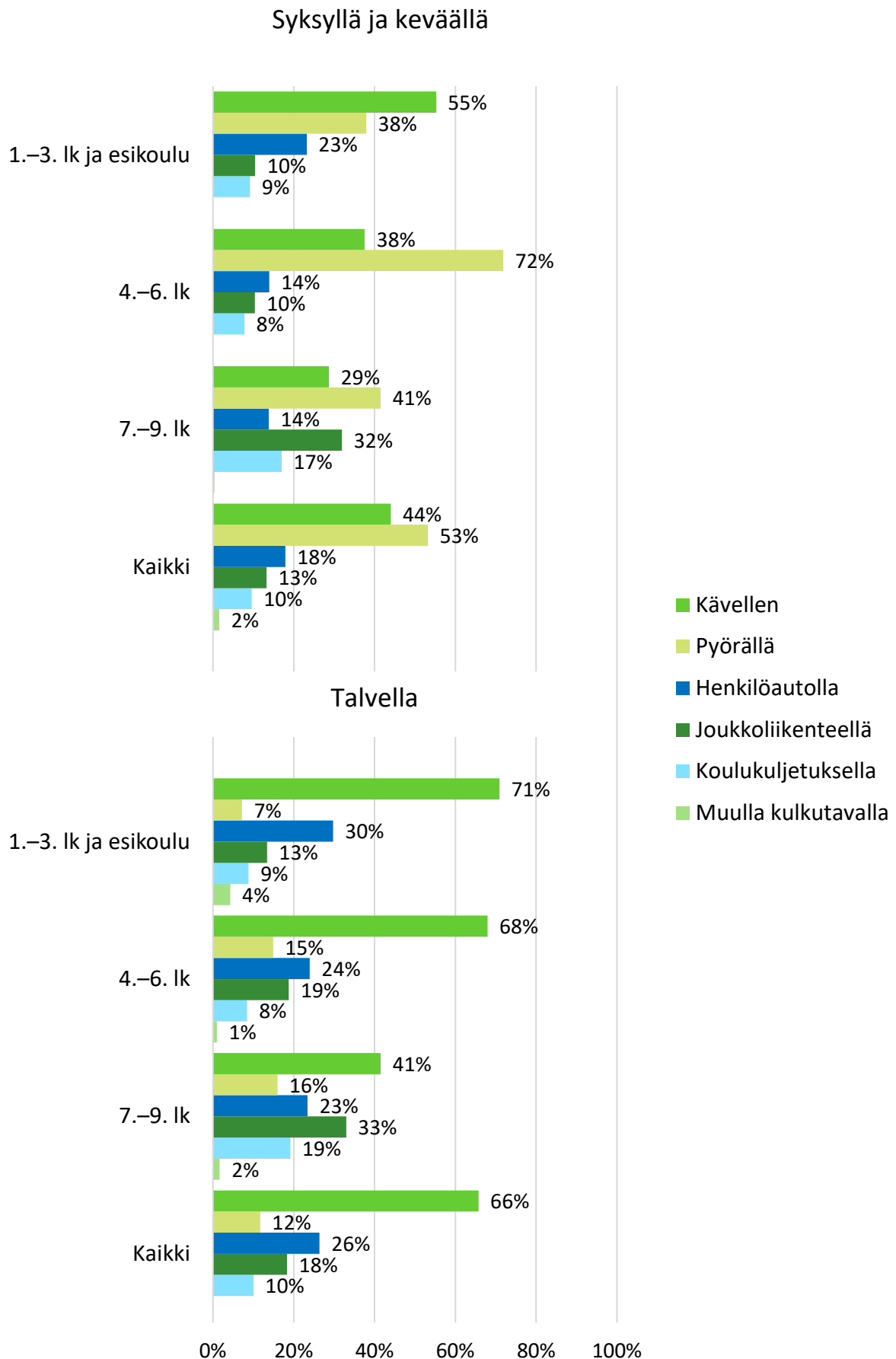
Kuvio 2. Huoltajien (n = 709) ilmoittamat lasten tai nuorten 1–2 pääasiallista kulkutapaa koulumatkoilla syksyllä/keväällä ja talvella.

Huoltajat ilmoittivat yleisimmin lapsen tai nuoren yhdeksi pääasialliseksi kulkutavaksi syksyisin ja keväisin pyöräilyn (53 %) ja talvisin kävelyn (66 %)

Huoltajien ilmoittamissa kulkutavoissa ei ollut eroavaisuuksia tyttöjen ja poikien välillä. Huoltajien taustatekijät olivat sen sijaan jossain määrin yhteydessä lasten ja nuorten kulkutapavalintoihin. Jos huoltaja itse ilmoitti vähintään yhdeksi pääasialliseksi kulkutavakseen työ- tai opiskelumatalla aktiivisen kulkutavan, kulki hänen lapsensakin yleisemmin koulumatkansa kävellessä tai pyöräillen. Vähintään yhtenä pääasiallisena kulkutapanaan kävellessä tai pyöräillen työ- tai opiskelumatkansa kulkevista huoltajista (n = 244) 91 prosenttia ilmoitti lapselleen vähintään yhden pääasiallisen aktiivisen kulkutavan koulumatkalle. Vain moottoriajoneuvoilla kulkevista huoltajista (n = 465) 71 prosenttia ilmoitti lapsensa vähintään yhdeksi pääasialliseksi kulkutavaksi kävelyn tai pyöräilyn.

Huoltajien koulutustaustan mukaan tarkasteltuna lapset ja nuoret kulkivat hieman yleisemmin aktiivisesti, jos huoltajalla oli vähintään alempi korkeakoulututkinto. Niistä huoltajista, joilla oli vähintään alempi korkeakoulututkinto (n = 436), 82 prosenttia ilmoitti lapsensa vähintään yhdeksi pääasialliseksi kulkutavaksi aktiivisen kulkuvan ja enintään toisen asteen koulutustaustaisista huoltajista (n = 273) 72 prosenttia.

Lapsen tai nuoren ikä vaikutti kulkutapojen valintaan koulumatkoilla eri vuodenaikoina (kuvio 3). Huoltajien vastausten perusteella kävely oli ympäri vuoden sitä yleisempää, mitä nuoremmista vuosiluokista oli kyse. Henkilöauton kyydissä kouluun kulkivat yleisimmin esikoululaiset ja 1.–3.-luokkalaisten. Pyöräily oli yleisintä 4.–6.-luokkalaisilla syksyllä ja keväällä. Joukkoliikenteen ja koulukuljetuksen kyydissä kulkivat yleisimmin vähintään yhtenä pääasiallisena kulkutapanaan yläkoululaiset, joiden koulumatkat olivat keskimäärin alakoululaisten koulumatkoja pidempiä.

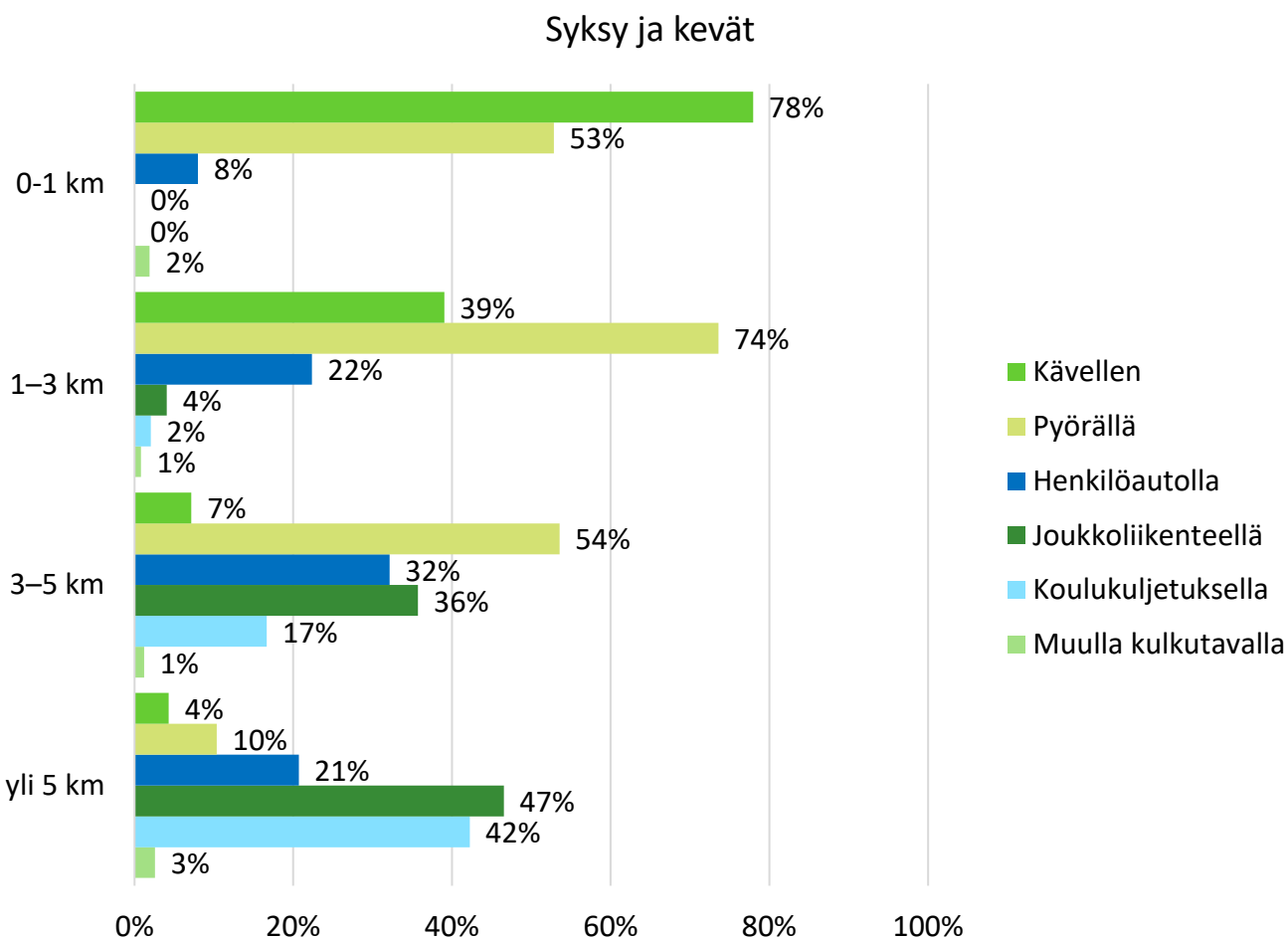

Kuvio 3. Huoltajien (n = 709) ilmoittamat lasten tai nuorten 1–2 pääasiallista kulkutapaa koulumatkoilla syksyllä/keväällä ja talvella lapsen tai nuoren luokkatason mukaan.

3.2 Kulkutavat eri pituisilla koulumatkoilla

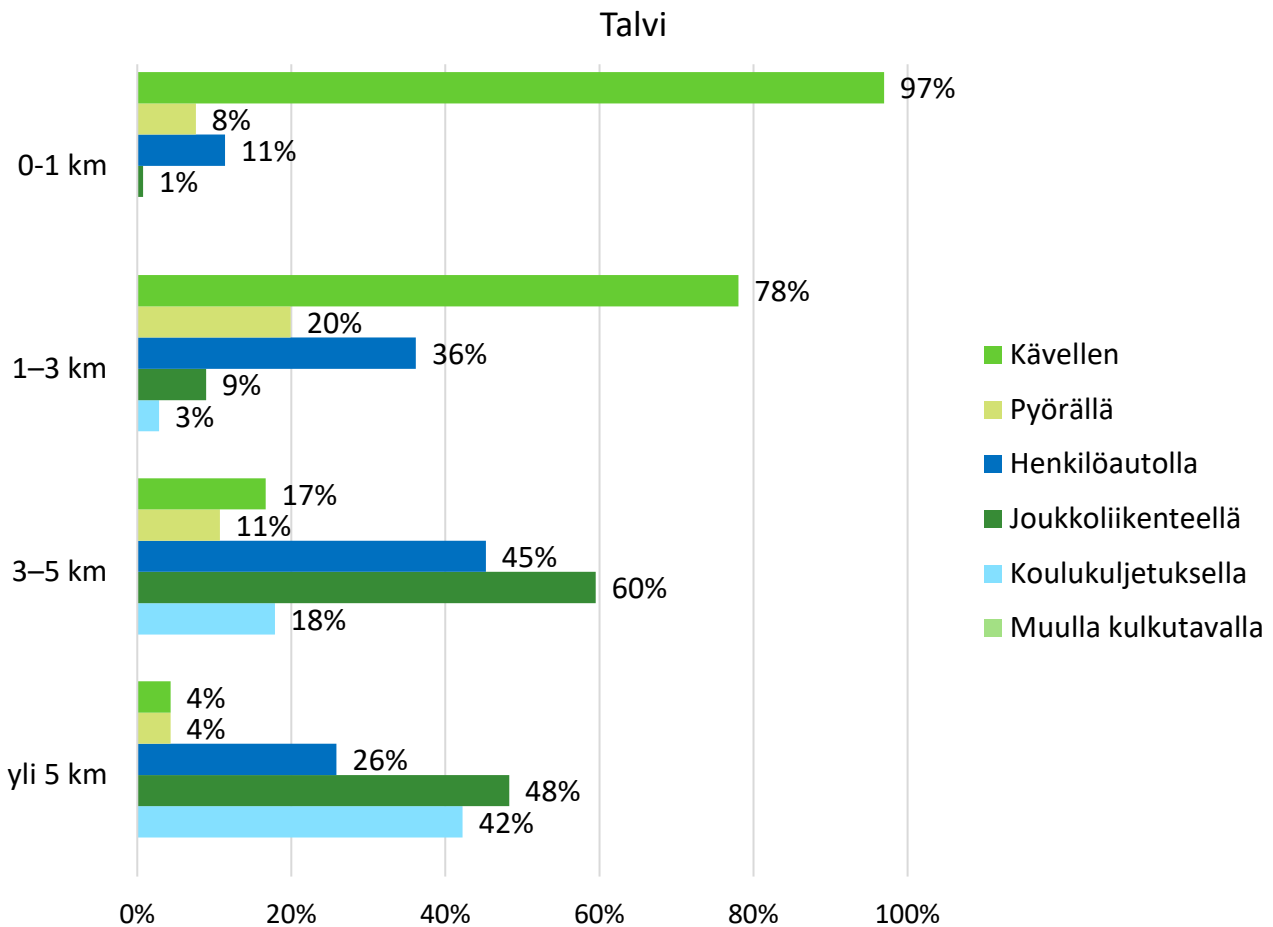
Vuodenajoilla on vaikutusta kulkutapojen valintaan erityisesti alle viiden kilometrin pituisilla koulumatkoilla. Syksyisin ja keväisin koulumatkat kuljetaan huoltajien mukaan pääasiassa kävellen tai pyörällä, kun koulumatka on alle viiden kilometrin pituinen (kuvio 4). Koulumatkan ollessa yli viisi kilometriä huoltajista 15 prosenttia ilmoitti lapsen tai nuoren yhdeksi pääasiallisesti kulkutavaksi vähintään yhden aktiivisen kulkutavan. Yli viiden kilometrin koulumatkoilla lapset ja nuoret kulkivat kouluun yleisimmin joukkoliikenteen tai koulukuljetuksen kyydissä.

Koulumatkan ollessa alle kilometrin, huoltajista 98 prosenttia ilmoitti lapsen tai nuoren vähintään yhdeksi pääasiallisesti kulkutavaksi syksyisin ja keväisin aktiivisen kulkutavan. Kuitenkin jopa kahdeksan prosenttia huoltajista ilmoitti lapsen tai nuoren yhdeksi pääasiallisesti kulkutavaksi henkilöauton alle kilometrin koulumatkalla.

Kuvio 4. Huoltajien (n = 709) ilmoittamat lasten tai nuorten 1–2 pääasiallista kulkutapaa koulumatkoilla syksyllä/kevällä lapsen tai nuoren koulumatkan pituuden mukaan.

Talvisin lapset ja nuoret kulkevat koulumatkat huoltajien mukaan pääasiassa kävellen tai pyörällä, kun koulumatka on alle kolmen kilometrin pituinen (kuvio 5). Henkilöautolla ja joukkoliikenteellä yhtenä pääasiallisena kulkutapanaan kulkevien lasten ja nuorten osuus kasvoi huoltajien mukaan talvi-kuukausina. Erityisesti moottoriajoneuvoilla kuljettujen koulumatkojen lisääntyminen näkyi 3–5 kilometrin pituisilla koulumatkoilla. Kun syksyllä ja keväällä 3–5 kilometrin koulumatkan kulki aktiivisesti yli puolet lapsista tai nuorista, oli aktiivisesti kulkevien osuus talvisin vain 25 prosenttia. Yli viiden kilometrin matkoilla aktiivisesti kulkevien osuus väheni talvella noin viidestätoista noin yhdeksään prosenttiin.

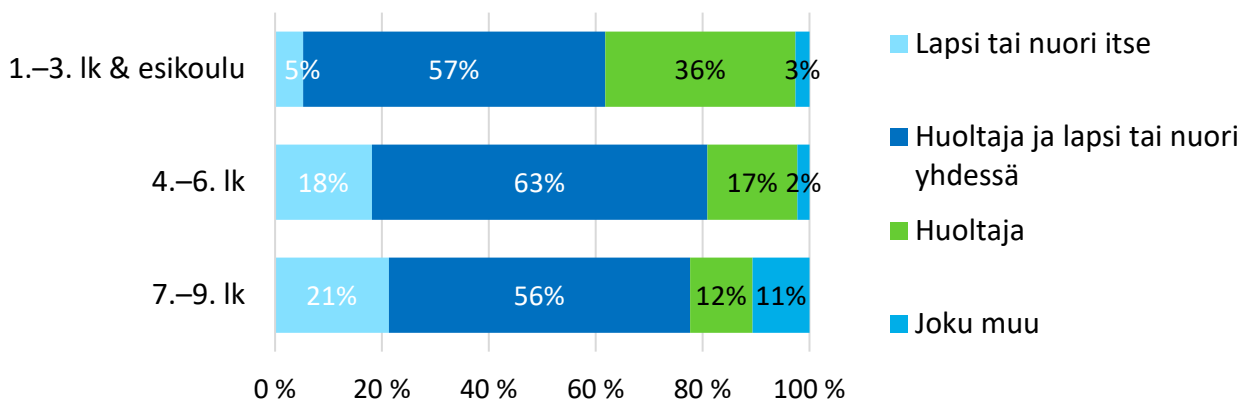

Kuvio 5. Huoltajien (n = 709) ilmoittamat lasten tai nuorten 1–2 pääasiallista kulkutapaa koulumatkoilla talvella lapsen tai nuoren koulumatkan pituuden mukaan.

Jos huoltaja itse ilmoitti vähintään yhdeksi pääasialliseksi kulkutavakseen työ- tai opiskelumatkalla aktiivisen kulkutavan, kulki hänen lapsensakin yleisemmin koulumatkansa kävellen tai pyöräillen.

3.3 Kuka päättää kulkutavan koulumatkoilla?

Huoltaja ja lapsi tai nuori yhdessä päättävät yleisimmin koulumatkojen kulkutavan (kuvio 6). Pienten lasten kohdalla päätöksiä tekivät melko usein huoltajat yksin. Lapsi tai nuori sai päättää kulkutapansa yleisimmin itse silloin, kun koulumatkan pituus oli alle kilometrin tai kun hän oli 7.–9.-luokalla. Yli viiden kilometrin matkan kulkutavan päättää käytännössä useimmiten koulutuksenjärjestäjä, sillä yli viiden kilometrin matkan päästä kulkevat ovat tavallisimmin oikeutettuja koulukuljetukseen.

Kuvio 6. Huoltajien (n = 709) näkemys siitä, kuka päättää lapsen tai nuoren kulkutavan koulumatkoilla lapsen tai nuoren vuosiluokan mukaan.

3.4 Yhteenveto lasten ja nuorten kulkutavoista koulumatkoilla

Merkittävin tekijä lapsen tai nuoren kulkutavan valinnassa koulumatkoilla on vastausten perusteella koulumatkan pituus. Alle kolmen kilometrin matkat kuljetaan yleisesti aktiivisesti kävellen tai pyöräillen. Nuoremmat kulkevat useammin kouluun kävellen ja pyöräillen kuin vanhemmat ikäluokat. Tätä selittää todennäköisesti osaltaan koulun sijainti. Alakoululaisilla koulu sijaitsee usein kodin läheisyydessä alle kolmen kilometrin matkan päässä. Yläkouluun siirryttäessä monen nuoren koulumatka kasvaa yli viiden kilometrin mittaiseksi.

Vuodenaika vaikuttaa kulkutapojen valintaan alle viiden kilometrin koulumatkoilla. Talvella moni lapsi tai nuori vaihtaa pyöräilyn kävelyyn tai aktiivisen kulkutavan moottoriajoneuvoon. Joukkoliikenteen ja koulukuljetusten käyttäjät olivat huoltajien mukaan pääsääntöisesti kauempana koulusta asuvia lapsia ja nuoria. LIITU-tutkimuksessa yläkoululaisten arvioitiin siirtyvän monesti aktiivisista kulkutavoista mopoiluun 15 vuoden ikäisinä (Turunen ym. 2023). Tässä aineistossa huoltajista harvat ilmoittivat mopoilun olevan yksi lapsen pääasiallisista kulkutavoista kouluun.

Lapsi tai nuori sai usein vaikuttaa kulkutavan valintaan, mutta päätti siitä harvemmin yksin. Lasten ja nuorten ikä vaikutti siihen, kuinka vahvasti lapsi tai nuori oli mukana päätöksenteossa. Esiopetuksessa ja 1.–3.-luokalla olevien lasten huoltajat tekivät yleisemmin päätöksen kulkutavasta lapsen puolesta kuin 4.–6.-luokkalaisten ja yläkoululaisten lasten huoltajat. Lapset ja nuoret saivat huoltajien mukaan päättää itsenäisesti kulkutapansa yleisemmin 4.-luokasta eteenpäin kuin sitä ennen.

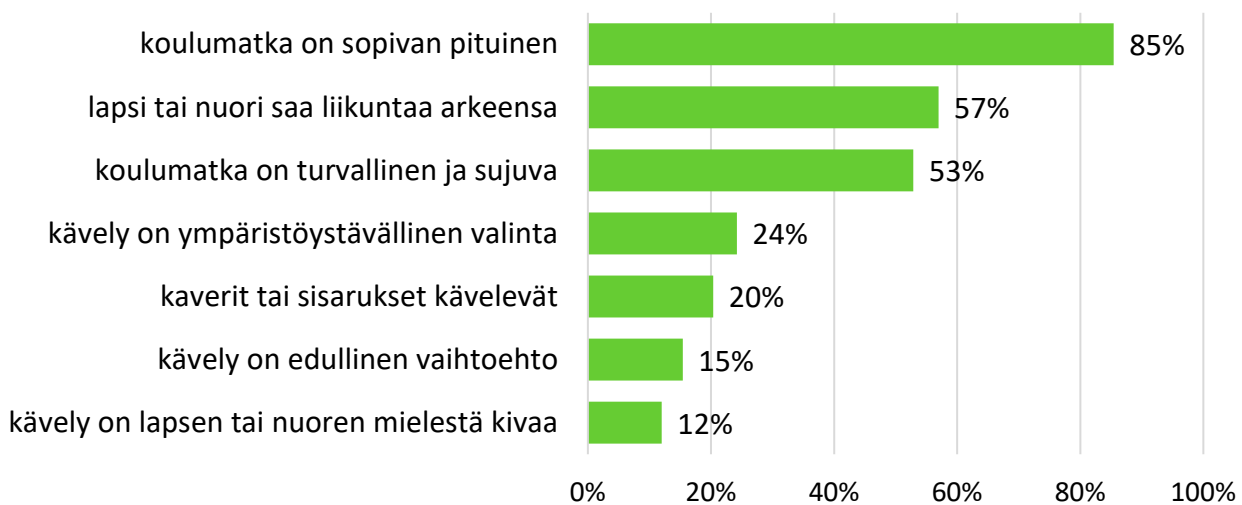
4 KULKUTAVAN VALINTAAN LIITTYVÄT TEKIJÄT

Lasten ja nuorten kulkutapojen syitä selvitettiin erillisillä kulkutapakohtaisilla kysymyksillä. Huoltajat saivat valita yhden tai useamman ennalta määritellyn syyn lapsen tai nuoren kulkutavan valinnalle koulumatkoilla tai kirjata itse jonkun muun syyn. Huoltajat kertoivat syitä niiden 1–2 kulkutavan valinnalle, jotka he ilmoittivat lapsensa pääasiallisiksi kulkutavoiksi.

Kaikilta huoltajilta kysyttiin, mikä olisi pisin matka, jonka lapsi voisi kävellä kouluun, pyöräillä kouluun tai kävellä henkilöauton saattoliikennepaikalta kouluun. Nämä tulokset esitetään lapsen tai nuoren vuosiluokan mukaan jaoteltuna.

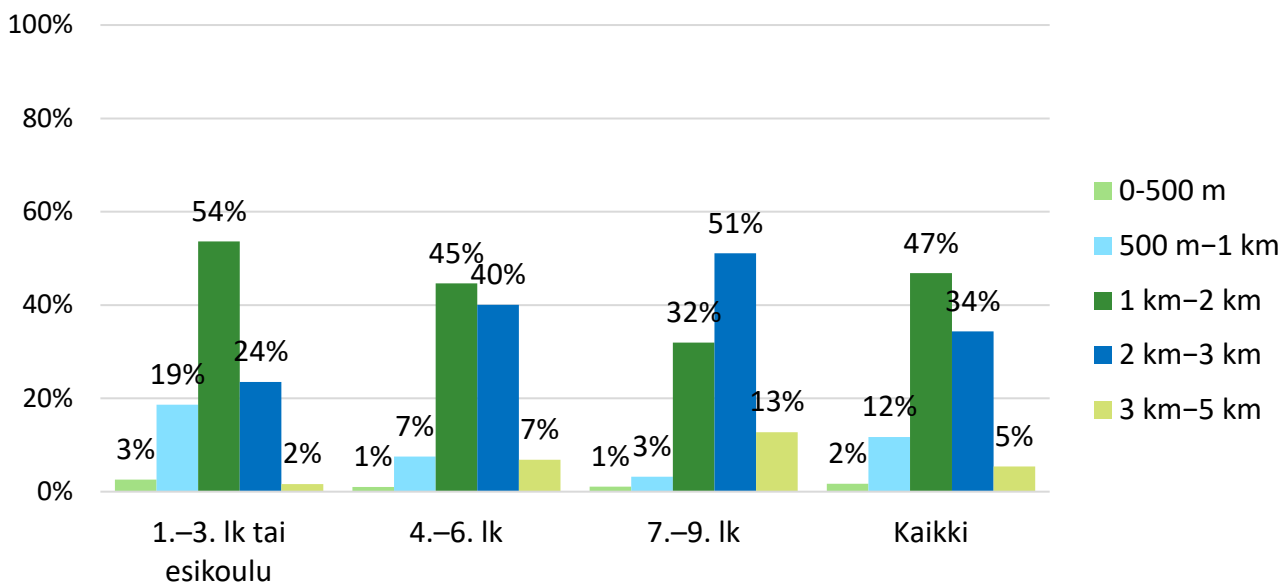
4.1 Kävelen kuljetut koulumatkat

Huoltajista 85 prosenttia ilmoitti lapsen tai nuoren kävelevän kouluun, koska koulumatka on sopivan pituinen (kuvio 7). Lähes 60 prosenttia ilmoitti syyksi arkiliikunnan tärkeyden ja noin puolet (53 %) koulumatkan turvallisuuden ja sujuvuuden. Arkiliikunnan merkitys kasvoi, kun koulumatka piteni alle kilometristä yli kilometrin pituiseksi. Kyselyssä ei annettu valittavaksi vaihtoehtoa ”kävely on nopea ja helppo vaihtoehto”, mutta muutamat huoltajat mainitsivat sen syyksi avoimessa vastauksessaan.

Kuvio 7. Huoltajien valitsemat syyt kulkutavan valinnalle, kun lapsen tai nuoren yksi pääasiallinen kulkumuoto kouluun oli ”kävelen” (n = 467).

Huoltajista lähes puolet (47 %) ilmoittivat 1–2 kilometriä pisimmäksi matkaksi, jonka lapsi tai nuori voisi kävellä kouluun (kuvio 8). Esikoululaisten ja 1.–3.-luokkalaisten huoltajista 54 prosenttia ilmoitti 1–2 kilometriä pisimmäksi kävelen kuljettavaksi koulumatkaksi lapselle. Yläkoululaisten huoltajista vastaava osuus (51 %) ilmoitti 2–3 kilometriä pisimmäksi matkaksi, jonka nuori voisi kulkea kouluun kävelen. Kaikista huoltajista noin kolmasosan (32 %) mielestä lapsi tai nuori voisi kulkea 2–3 kilometrin matkan kouluun kävelen. Huoltajista viiden prosentin mielestä lapsi voisi kävellä pisimmillään yli kolmen kilometrin matkan kouluun.

Kuvio 8. Huoltajien näkemys pisimmästä matkasta, jonka lapsi tai nuori voisi kävellä kouluun lasten ja nuorten luokkatason mukaan (n = 709).

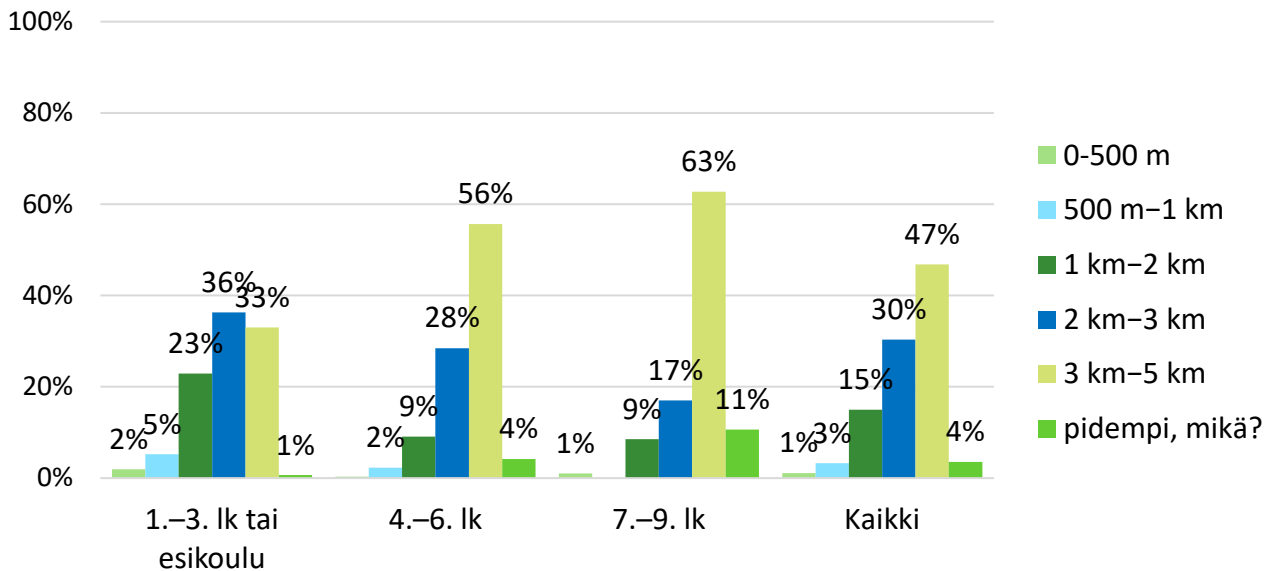
4.2 Pyöräillen kuljetut koulumatkat

Pyörällä vähintään toisena pääasiallisena kulkutapanaan kulkevien lasten ja nuorten huoltajat ilmoittivat yleisimmin (75 %), että lapsi tai nuori kulkee pyörällä, koska koulumatka on sopivan pituinen (kuvio 9). Arkiliikunta (59 %), pyöräilyn nopeus ja helppous (56 %) sekä turvallisuus ja sujuvuus (48 %) olivat huoltajien seuraavaksi yleisimmin ilmoittamia syitä valita pyöräily kulkutavaksi.

Kuvio 9. Huoltajien valitsemat syyt kulkutavan valinnalle, kun lapsen tai nuoren yksi pääasiallinen kulkumuoto kouluun oli ”pyöräillen” (n = 377).

Huoltajista 47 prosenttia ilmoitti 3–5 kilometriä pisimmäksi matkaksi, jonka lapsi tai nuori voisi pyöräillä kouluun (kuvio 10). Esikoululaisten ja 1.–3.-luokkalaisten huoltajat ilmoittivat yleisimmin (69 %) 2–3 tai 3–5 kilometriä pisimmäksi matkaksi, jonka lapsi voi kulkea pyöräillen kouluun. Yläkoululaisten huoltajista 63 prosenttia ilmoitti, että heidän mielestään nuori voisi kulkea 3–5 kilometrin matkan kouluun pyörällä. Huoltajista neljän prosentin mielestä lapsi voisi pyöräillä pisimmillään kilometrin pituisen matkan kouluun.

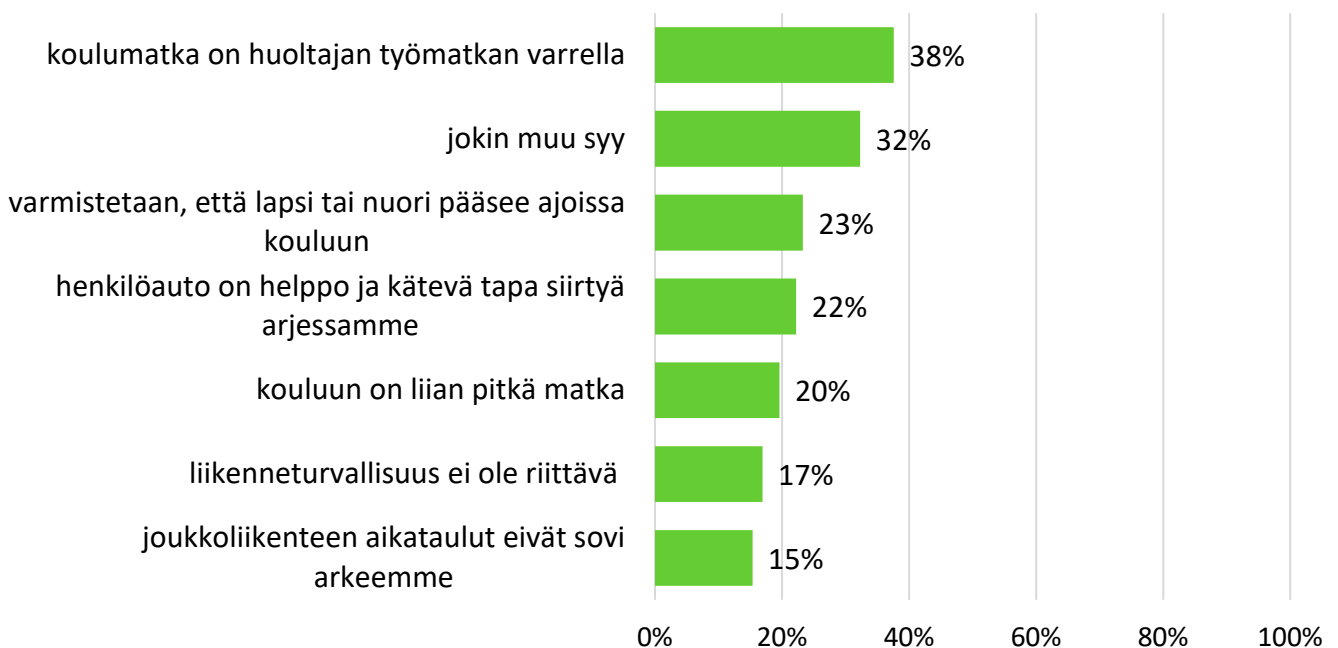
Kuvio 10. Huoltajien näkemys pisimmästä matkasta, jonka lapsi tai nuori voisi pyöräillä kouluun (sisäl- täen potkulaudat) lasten ja nuorten luokkatason mukaan (n = 709).

85 % kävelijöistä kävelee ja 75 % pyöräilijöistä pyöräilee, koska matka on sopivan pituinen.

4.3 Henkilöauton kyydissä kuljetut koulumatkat

Lasten ja nuorten yleisimmät syyt kulkea kouluun henkilöauton kyydissä liittyivät huoltajien mukaan yleensä arjen sujuvoittamiseen tai sääolosuhteisiin (kuvio 11). Henkilöauton kyydissä koulumatkansa kulkevien lasten ja nuorten huoltajista reilu kolmannes (38 %) ilmoitti lapsen tai nuoren kulkevan henkilöauton kyydissä, koska koulumatka on huoltajan työmatkan varrella. Huoltajista 69 prosenttia kulki omat työ- tai opiskelumatkansa autolla. Toiseksi yleisin valittu syy oli ”jokin muu” vaihtoehto (32 %), jolloin huoltajat saivat antaa vapaamuotoisen vastauksen. Yleisin huoltajien mainitsema syy kuljettaa lapsia ja nuoria kouluun oli huono sää. Huonoa säätä olivat esimerkiksi teiden liukkaus ja pakkas. Huoltajat kertoivat vapaamuotoisesti syiksi myös harrastukset, painavat kantamukset, velvoitteen hakea esikoululainen koulusta ja terveydelliset syyt.

Vain 20 prosenttia huoltajista kertoi lapsen tai nuoren henkilöautolla kulkemisen syyksi sen, että kouluun on liian pitkä matka. Koulumatkan pituus ei ollut yleinen huoltajien antama syy lapsen tai nuoren henkilöauton kyydillä kulkemiselle, koska useimmilla lapsilla ja nuorilla henkilöautolla kulkeminen oli toinen kahdesta pääasiallisesta kulkutavasta. Toinen pääasiallinen kulkutapa oli yleensä kävely tai pyöräily. Erityisesti huonolla säällä ja talvisin lapset kulkivat henkilöautolla sellaiset matkat, jotka he toisenlaisissa olosuhteissa kulkivat aktiivisella kulkutavalla. Huoltajista vain 8 prosenttia ilmoitti henkilöautolla kulkemisen lapsen tai nuoren ainoaksi pääasialliseksi kulkutavaksi.

Kuvio 11. Huoltajien valitsemat syyt kulkutavan valinnalle, kun lapsen tai nuoren yksi pääasiallinen kulkumuoto kouluun oli ”henkilöautolla” (n = 189).

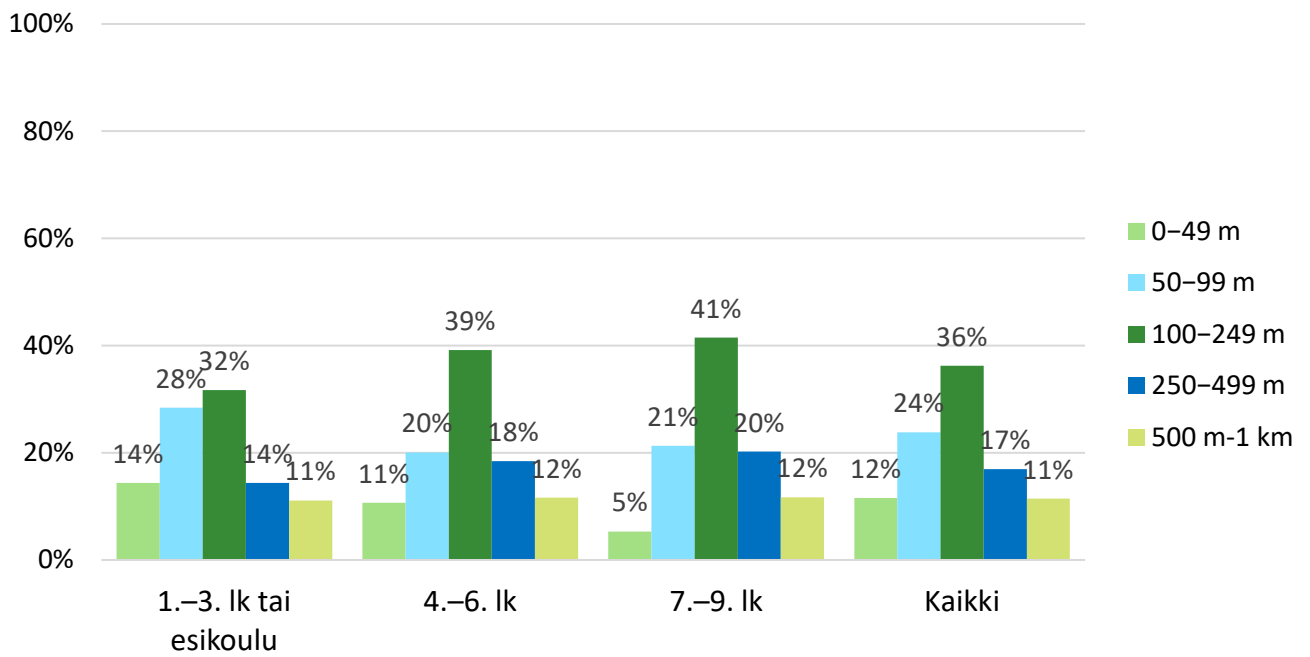
4.4 Koulun ja saattoliikennepaikan välinen kävelymatka

Lasten ja nuorten henkilöauton kyydissä kuljettuihin koulumatkoihin liittyy keskeisesti saattoliikennepysäköinti. Henkilöautojen saattoliikenteellä tarkoitetaan huoltajien toimesta henkilöautolla tapahtuvaa kyyditystä ja saattoliikennepaikalla koulun välittömään läheisyyteen merkittyä tai sovittua paikkaa, johon henkilöautolla kouluun tuodut lapset jätetään. Jokaisessa kunnassa ja kunnan koulussa on omanlaisensa ratkaisut, jotka liittyvät kouluverkon rakenteeseen, liikkumistottumuksiin ja -asenteisiin sekä koulumatkojen koettuun turvallisuuteen.

Monissa kouluissa saattoliikennejärjestelyjä ei ole erikseen ohjeistettu, jolloin saattoliikenne ohjautuu esimerkiksi henkilökunnan tai koulukuljetuksen pysäköintipaikoille. Rungas saattoliikenne koulun välittömässä läheisyydessä vähentää koettua turvallisuutta, ja saattoliikennejärjestelyihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Saattoliikenteen reitit ja pysäkit tulisi toteuttaa siten, että kävellen ja pyörällä kulkevien reitit eivät risteä moottoriajoneuvojen kanssa. Saattoliikenteelle tulisi ohjata paikka koulun piha-alueen ulkopuolelta ja suunnittelussa kannattaisi hyödyntää huoltajien sopivaksi kokemaa enintään 250 metrin etäisyyttä koululta (ks. kuvio 12.)

100–249 metriä koetaan olevan sopiva matka kävellä saattoliikennepaikalta kouluun.

Huoltajilta kysyttiin heidän mielestään sopivaa matkaa lapselle kulkea saattoliikennepaikalta kouluun. Huoltajien mielestä sopiva matka lapselle tai nuorelle kävellä henkilöautojen saattoliikennepaikalta kouluun oli yleisimmin 100–249 metriä (36 %) (kuvio 12). Esikoululaisten ja 1.–3.-luokkalaisten huoltajista 32 prosenttia vastasi 100–249 metriä ja 28 prosenttia 50–99 metriä. Kysymys kysyttiin kaikilta huoltajilta. Henkilöauton kyydissä yhtenä pääasiallisena kulkutapanaan kulkevien lasten ja nuorten huoltajien vastaukset eivät eronneet merkitsevästi niiden huoltajien vastauksista, joiden lapset kulkevat kouluun pääasiassa aktiivisella kulkutavalla.

Kuvio 12. Huoltajien näkemys pisimmästä matkasta, jonka lapsi tai nuori voisi kävellä saattoliikennepaikalta kouluun lapsen tai nuoren luokkatason mukaan (n = 709).

4.5 Joukkoliikenteellä kuljetut koulumatkat

Joukkoliikenteellä matkustaminen on yleinen kulkutapa pitkillä koulumatkoilla. Vähintään toisena pääasiallisena kulkutapana joukkoliikenteen kyydissä koulumatkansa kulkevien lasten ja nuorten huoltajien mukaan kulkutavan valintaan vaikutti yleisimmin koulumatkan pituus (53 %) (kuvio 13). Reilu viidennesosa huoltajista ilmoitti syyksi joukkoliikenteen nopeuden tai helppouden (23 %), hyvät yhteydet (23 %) tai muun syyn (22 %). Muita syitä joukkoliikenteen valinnalle olivat huono sää, talviolosuhteet ja aikatauluihin liittyvät syyt.

Kuvio 13. Huoltajien valitsemat syyt kulkutavan valinnalle, kun lapsen tai nuoren yksi pääasiallinen kulkumuoto kouluun oli ”joukkoliikenne” (n = 130).

4.6 Koulukuljetuksella kuljetut koulumatkat

Pitkien matkojen päästä kouluun kulkeville oppilaille tarjotaan usein koulukuljetuksia taksilla tai bussilla. Koulukuljetusoppilaiden koulumatka on yleensä yli viiden kilometrin pituinen. Koulukuljetuksella vähintään toisena pääasiallisena kulkutapana kulkevien huoltajat ilmoittivat kulkutavan valinnan syyksi yleisimmin koulumatkan pituuden (66 %) ja lapsen tai nuoren oikeuden käyttää koulukuljetusta (63 %) (kuvio 14). Noin viidesosa (21 %) koulukuljetuksella kulkevien lasten huoltajista ilmoitti kulkutavan syyksi sen, ettei liikenneturvallisuus ole riittävä.

Kuvio 14. Huoltajien valitsemat syyt kulkutavan valinnalle, kun lapsen tai nuoren yksi pääasiallinen kulkumuoto kouluun oli ”koulukuljetus (taksilla tai bussilla)” (n = 73).

4.7 Yhteenveto kulkutapojen valinnasta

Yleisin syy lapselle tai nuorelle kulkea koulumatkat aktiivisella kulkutavalla oli koulumatkan sopiva pituus. Sopiva aktiivisella kulkutavalla kuljetun koulumatkan pituus oli huoltajien mukaan kävellessä 1–3 kilometriä ja pyöräillen 2–5 kilometriä. Vaihtelua oli erityisesti lapsen tai nuoren iän mukaan niin, että nuoremmille lapsille huoltajat arvioivat lyhyemmät sopivan pituiset koulumatkat kuin vanhemmille lapsille ja nuorille.

Monet lapset kulkivat vaihdellen sekä aktiivisella että passiivisella kulkutavalla. Passiivisella kulkutavalla tarkoitetaan tässä yhteydessä henkilöautolla, joukkoliikenteellä tai koulukuljetuksella kuljettua koulumatkaa. Huoltajien mukaan henkilöautolla kuljetun koulumatkan valintaan ei yleensä liittynyt koulumatkan pituus vaan yleisemmin sää, vuodenajan vaihtelut ja aikataulusyyt. Yli viiden kilometrin koulumatkoilla lapset käyttivät huoltajien mukaan yleisimmin joukkoliikennettä tai tuettua koulukuljetusta. Näiden kulkutapojen valinnan syyksi suuri osa huoltajista ilmoitti pitkän koulumatkan.

5 KOULUMATKOJEN SUJUVUUS JA TURVALLISUUS

Lasten ja nuorten koulumatkojen suunnittelun lähtökohtana tulisi olla aina turvallisuus ja sujuvuus reitin kaikilla osuuksilla. Niin huoltajan kuin lapsen tai nuoren itsensä kokemus koulumatkan turvattomuudesta vaikuttaa kulkutapojen valintaan. Huoltajilta kysyttiin, millaisia huolia heillä liittyy koulumatkojen turvallisuuteen ja miten heidän mielestään koulumatkojen turvallisuutta voitaisiin parantaa. Huoltajat saivat valita yhden tai useampia vaihtoehtoja.

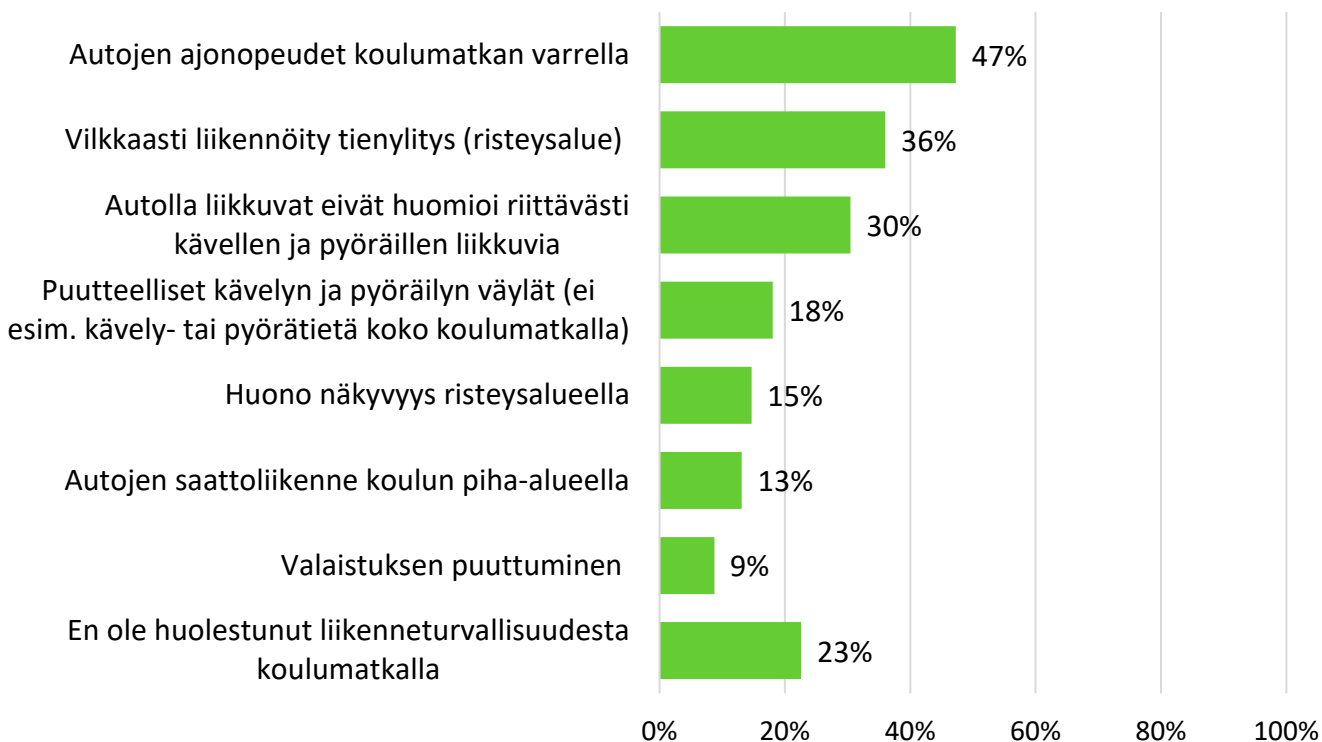
5.1 Liikenneturvallisuus aktiivisilla koulumatkoilla

Huoltajista 77 prosenttia oli huolissaan vähintään yhdestä liikenneturvallisuuteen liittyvästä seikasta lapsen tai nuoren koulumatkalla (kuvio 15). Yleisimmin huolestuneita olivat huoltajat, joiden lapsen tai nuoren koulumatka oli 1–3 kilometriä ja lapsi tai nuori kulki pääasiallisesti aktiivisella kulkutavalla. Huoltajista, joiden lapsen tai nuoren koulumatka oli 1–3 kilometriä, 84 prosenttia ilmoitti vähintään yhden liikenneturvallisuuteen liittyvän huolenaiheen lapsen tai nuoren koulumatkalla. Myös lapsen ikä vaikutti huoltajien huoleen. Yläkouluikäisten huoltajista 65 prosenttia ilmoitti olevansa huolestuneita liikenneturvallisuudesta nuoren koulumatkalla ja esikoululaisten ja 1.–3. luokkalaisten huoltajista 79 prosenttia.

77 % huoltajista on huolissaan koulumatkojen liikenneturvallisuudesta.

Lähes puolet (47 %) huoltajista oli huolissaan autojen ajonopeuksista koulumatkan varrella ja yli kolmannes (36 %) oli huolissaan vilkkaasti liikennöidystä tienylityksestä risteysalueella. Huoltajista 30 prosenttia oli sitä mieltä, etteivät autolla liikkuvat huomioi riittävästi kävellen ja pyöräillen liikkuvia. Liikenneturvallisuudesta koulumatkoilla ei ollut lainkaan huolestunut vähän alle neljännes (23 %) huoltajista.

Yli viiden kilometrin koulumatkoja kulkevien lasten ja nuorten huoltajat olivat lyhyempiä matkoja kulkevien lasten ja nuorten huoltajia yleisemmin huolestuneita liikenneinfrastruktuuriin liittyvistä turvallisuusseikoista. Yli viiden kilometrin koulumatkoja kulkevien lasten ja nuorten huoltajista 29 prosenttia oli huolissaan puutteellisista pyöräilyväylistä, kun alle kolmen kilometrin koulumatkoja kulkevien lasten ja nuorten huoltajista 13 prosenttia oli huolissaan puutteellisista pyöräilyväylistä. Valaistuksen puuttumisen osalta osuudet olivat 20 prosenttia ja 6 prosenttia, niin että yli viiden kilometrin koulumatkoja kulkevien lasten huoltajista suurempi osa oli huolestunut valaistuksen puuttumisesta.

Kuvio 15. Huoltajien (n = 709) ilmoittamat liikenneturvallisuuteen liittyvät huolenaiheet lapsen tai nuoren koulumatkalla.

5.2 Aktiivisesti kuljettujen koulumatkojen turvallisuus ja sujuvuus

Huoltajat arvioivat yleisimmin koulun tai kunnan vastuulla olevien toimien vaikuttavan parhaiten aktiivisesti kuljettujen matkojen liikenneturvallisuuteen ja sujuvuuteen. Huoltajista 58 prosenttia arvioi, että aktiivisesti kuljettujen koulumatkojen turvallisuuteen ja sujuvuuteen voitaisiin parhaiten vaikuttaa laskemalla ajonopeuksia koulun läheisyydessä (kuvio 16). Yli puolet (51 %) kokivat lasten liikennetaitojen opetuksen koulussa voivan vaikuttaa parhaiten koulumatkojen turvalliseen kulkemiseen aktiivisella kulkutavalla. Huoltajista 40 prosenttia arvioi, että lasten ja nuorten kannustaminen aktiivisiin kulkutapoihin erilaisin kampanjoin, kokeiluun ja tapahtumiin lisäisi liikenneturvallisuuutta ja sujuvuutta. Henkilöautojen saattoliikennepaikan osoittamisen kauemmas koulun piha-alueesta vastasi 25 prosenttia huoltajista.

Huoltajien vastuulla olevista tai huoltajia osallistavista liikenneturvallisuuutta ja sujuvuutta lisäävistä toimista yleisimmin (36 %) ilmoitettiin oman liikennekäyttäytymisen tarkastelu. Huoltajista 19 prosenttia näki hyvänä keinona huoltajien ja kunnan yhteistyön parantamisen ja 14 prosenttia lapsen tai nuoren saattamisen kävellen tai pyörällä kouluun. Keskustelut vanhempainilloissa ilmoitti 11 prosenttia.

Kuvio 16. Huoltajien (n = 709) näkemys siitä, miten lasten ja nuorten aktiivisesti kuljettujen koulumatkojen turvallisuuteen ja sujuvuuteen voitaisiin parhaiten vaikuttaa.

5.3 Yhteenveto aktiivisten koulumatkojen turvallisuudesta ja sujuvuudesta

Huoltajien huoli aktiivisten kulkutapojen turvallisuudesta liittyi usein autojen ajonopeuksiin koulujen lähellä. Huoltajat olivat huolestuneita liikenneturvallisuudesta koulumatkoilla erityisesti silloin, kun lapsi tai nuori kulki koulumatkansa aktiivisesti ja koulumatka oli yli kilometrin pituinen. Huoltajat olivat yleisemmin huolestuneita nuorempien lasten kohdalla kuin yläkouluikäisten. Yli viiden kilometrin koulumatkoilla huoli liittyi lyhempiä koulumatkoja yleisemmin valaistuksen sekä kävely- ja pyöräväylien puutteisiin.

Parhaita keinoja aktiivisten kulkutapojen turvallisuuden ja sujuvuuden parantamiseksi olivat huoltajien arvioimina erilaiset toimet koulun tai kunnan puolelta. Nopeusrajoitukset koulun lähellä, liikennetaitojen opetus koulussa ja koulun kannustavat kampanjat ja tapahtumat koettiin yleisimmin mahdollisuuksina liikenneturvallisuuden ja sujuvuuden parantamiseen. Huoltajat näkivät melko yleisesti yhtenä hyvänä keinona oman liikennekäyttäytymisen tarkastelun. Kuitenkin harvat näkivät parhaina keinoina vanhempien ja kunnan yhteistyön tiivistämisen, aiheesta keskustelemisen vanhempainiloissa tai lasten saattamisen kouluun aktiivisin kulkutavoin.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Aktiivisen kulkutavan valintaan koulumatkoilla vaikuttivat eniten koulumatkan pituus, vuodenaika ja lapsen tai nuoren ikä. Alakoulun ensimmäisillä luokilla lapset asuvat keskimäärin lähempänä koulua kuin ylemmillä luokilla olevat lapset ja nuoret. Tämän ikäiset lapset kävelivät kouluun yleisesti. Alakoulun ensimmäisten luokkien jälkeen pyöräilijöiden osuus kasvoi, mutta yläkoulussa aktiivinen kulkeminen väheni ja moottoriajoneuvoilla kulkeminen lisääntyi. Yläkoululaisten koulumatkat ylittivät usein viiden kilometrin rajan. Yli viiden kilometrin koulumatkoilla pääasiallinen aktiivinen kulkeminen oli harvinaista. Tämä johtuu osaksi siitä, että Suomessa yli viiden kilometrin päästä peruskouluun kulkevat ovat oikeutettuja kunnan järjestämään koulukuljetukseen.

Huoltajat kertoivat kuljettavansa lapsia ja nuoria kouluun yleisimmin, koska koulu sijaitsee kätevästi heidän työmatkansa varrella. Näin varmistettiin, että lapsi pääsee ajoissa kouluun. Lapset ja nuoret usein myös itse halusivat kulkea autolla. Monet aktiivisilla kulkutavoilla toisena pääasiallisena kulkutapanaan kulkevat lapset hyppäsivät huoltajien kyyditettäväksi huonolla säällä ja talvisin. Huoltajat toivat esiin koettua turvattomuutta liittyen autojen koviin ajonopeuksiin koulun läheisyydessä, vaarallisiin tienlytysiin ja pelkoon, etteivät autoilijat huomioi kävelijöitä ja pyöräilijöitä. Nämä seikat lisäsivät huoltajien halua kuljettaa lastaan kouluun. Huoltajien raportoimat syyt lasten kulkutapojen taustalla liittyvät isommassa mittakaavassa perheiden tottumuksiin, kouluverkon rakenteeseen ja saattoliikennesääntöihin sekä kunnan teiden kuntoon ja kunnossapitoon talvisin.

Tässä raportissa aktiivisella kulkutavalla tarkoitetaan pääasiassa kävelyä ja pyöräilyä (sisältäen esim. potkulautailun). Henkilöautolla, joukkoliikenteellä tai koulukuljetuksella toteutettu matka voi muuttua aktiiviseksi, kun siihen lisätään kävely- tai pyöräilyosuus. Julkisen liikenteen kehittämällä voidaan siitä tehdä yhä useammalle koululaiselle houkutteleva vaihtoehto. Lapselle tai nuorelle joukkoliikenteen käyttö voi tuoda positiivisen kokemuksen itsenäisyydestä. Saattoliikennepaikan sijainnilla kunta voi vaikuttaa kävelyosuuksien pituuteen henkilöauto- ja koulukuljetusmatkojen yhteydessä. Huoltajat arvelivat yleisimmin 100–249 metrin olevan sopiva matka lapselle tai nuorelle kävellä saattoliikennepaikalta kouluun. Se on matkana huomattavasti pidempi kuin monissa kouluissa tällä hetkellä. Huoltajat luottivat omaa rooliaan enemmän koulun toimiiin aktiivisten kulkutapojen turvallisuuden ja sujumisen parantamisessa. Kouluilta toivottiin päätöksiä, pihamuokkauksia, koulutusta ja kannustusta. Parhaiten aktiivisten koulumatkojen koettu turvallisuus ja sujuvuus parantuu yhteistyöllä, jossa kunnat, koulut ja perheet tarkastelevat omaa rooliaan ja mahdollisuuksiaan asian edistämiseksi.

Tulosten tulkinta ja rajoitteet

Tässä kappaleessa kuvataan tulosten tulkinnassa huomioitavat kyselyn rajoitteet. Kyselylomakkeessa seuraavien kysymysten vastausvaihtoehdoista osa sisälsi päällekkäisen vastausvaihtoehdon: ”Lapsen/nuoren koulumatkan pituus”, ”Huoltajan työ-/opiskelumatkan pituus”, ” Mikä on mielestäsi pisin matka, jonka lapsesi voisi kävellä kouluun” sekä ” Mikä on mielestäsi pisin matka, jonka lapsesi voisi pyöräillä kouluun (sisältäen skeittilaudat ja potkulaudat)”. Näiden vaihtoehtojen kohdalla huoltajat ovat saattaneet joutua tekemään valinnan kahden saman luvun sisältävän vastausvaihtoehdon välillä. Kysymyksen ”Lapsi/nuori kulkee pyörällä kouluun, koska...” kohdalla huoltajista 56 prosenttia valitsi syyksi ”pyöräily on nopea ja helppo vaihtoehto siirtymiseen”. Vastaavaa valmista vaihtoehtoa ei ollut kävelyn kohdalla, mutta avointen vastausten perusteella valmiina vaihtoehtona kävelyn helppous olisi noussut samalla tapaa yleiseksi syyksi kuin pyöräilyn kohdalla.

LÄHTEET

Fiksusti kouluun -ohjelma. 2023. Kotisivut. Viitattu 21.2.2023. <http://fiksustikouluun.fi>

Niemi, J., Ojajärvi, S., Lukkarinen, S., Suomela, H. & Vehviläinen, H. 2021. Aktiivisten ja kestävien koulumatkojen edistäminen. Fiksusti kouluun -ohjelman toteutus vuosina 2020–2021. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 404. Likes.

Sainio, T. 2017. Koulujen toimivat saattoliikennejärjestelyt ja aktiivisen liikkumisen lisääminen koulumatkoilla. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/123456789/24616/sainio.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Turunen, M., Kulmala, J., Hakonen, H. & Tammelin, T. 2023. Aktiivisesti kuljetut koulumatkat. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 1/2023.

Vasankari, T., Jussila, A-M., Husu, P., Tokola, K., Vähä-Ypyä, H., Kokko, S. & Sievänen, H. (2020) Koronarajoitukset vaikuttivat rajusti lasten ja nuorten liikkumiseen. Teoksessa M. Kantomaa (toim.) Koronapandemian vaikutukset väestön liikuntaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2020:2. 13–16.

AKTIIVINEN JA KESTÄVÄ

FIKSUSTI KOULUUN

KOULUMATKALIIKKUMINEN

www.fiksustikouluun.fi